Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta, 15.3.2018

K 5/2018 vp Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

Antti Kauhanen ja Krista Riukula

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos

Kommentoimme Lapsiasianvaltuutetun kertomusta eduskunnalle koulutuksen, varhaiskasvatuksen, tuloerojen ja lapsiköyhyyden näkökulmasta.

Hyvinvointiyhteiskunta ei ole rapautunut

Raportissa viitataan monin kohdin tuloerojen ja eriarvoisuuden kasvuun ja hyvinvointiyhteiskunnan alisuoriutumiseen. Tilastojen valossa nämä näkemykset ovat liioiteltuja. OECD:n tilastojen mukaan Suomessa on yksi maailman tasaisimmista tulojakaumista (esim. Gini-kertoimella tai 90/10 suhteella mitattuna) ja 2000-luvun alun jälkeen tuloerot ovat olleet hyvin vakaat (OECD 2018a). Köyhyysaste on Suomessa OECD-maiden alhaisin sekä koko väestön että lapsiköyhyyden osalta (OECD 2018b). Erilaisiin perhetukiin Suomi käytti vuonna 2014 3.2 % BKT:sta (OECD 2018c). Tämäkin on OECD-maiden kärkeä ja osuus on kasvanut 2000-luvulla. Sosiaaliset menotkin ovat Suomessa OECD-maista toiseksi korkeimmat suhteessa BKT:een (OECD 2018d). Nämäkin menot ovat kasvaneet viime vuosina.

Suomessakin on lapsiperheitä, joiden taloudellinen tila on erittäin huono ja jotka ovat hyvin eriarvoisessa asemassa moniin muihin nähden. Tilastot eivät kuitenkaan tue näkemystä siitä, että eriarvoisuus olisi kasvanut voimakkaasti tai että hyvinvointivaltiomme olisi rapautunut.

Raportissa todetaan sivulla 25 seuraavasti: ”Euroopan komission julkaisemissa raporteissa todetaan tehokkaimmiksi lapsiköyhyyden torjujiksi ne jäsenvaltiot, joissa yhdistyvät tulonsiirrot, työllisyyttä edistävät toimet ja työssäkäyntiä mahdollistavat palvelut (esim. päivähoito)”. Suomi pärjää näissä hyvin, mutta järjestelmissämme on parantamisen varaa. Seuraavaksi käymme läpi muutamia näkökohtia.

Lasten ja nuorten eriarvoistumista vähennettävä lisäämällä laadukasta varhaiskasvatusta ja toisen asteen koulutusta

On näytetty, että lastenhoidosta hyötyvät etenkin vähäosaisten perheiden lapset, kun taas parempiosaisten, eli korkeamman sosioekonomisen statuksen omaavan perheiden lapsille siitä voi olla jopa haittaa. Mutta jos lastenhoito ei ole laadukasta[1], siitä voi olla molempien ryhmien lapsille enemmän haittaa kuin hyötyä. (Cascio, 2015)

Suomen osalta ongelmana on se, että parempiosaisten perheiden lapset osallistuvat useammin varhaiskasvatukseen. Tämä osaltaan lisää perheiden välistä epätasa-arvoa. Vähempiosaisten perheiden tukemisella voitaisiin parantaa varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta, lasten kehityksen tukemista ja vanhempien työllistymistä. Päivähoito-oikeuden laajentamisella ja päivähoitomaksujenalentamisella pienituloisilta voitaisiin päästä näihin tavoitteisiin.

Suuri huolenaihe on myös pelkän peruskoulun varassa olevien suuri määrä. Jokaisesta ikäluokasta 15% jää ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Heistä huomattava osa on niin kutsuttaja NEET-nuoria, eli he eivät ole koulutuksessa tai töissä 25 vuoden iässäkään. Pelkän peruskoulutuksen omaavien työllistyminen on vaikeaa Suomessa ja heidän asemansa täten huono. Peruskoulun varaan jäävien osuutta tulee Suomessa vähentää. Toisen asteen koulutuksen suorittaminen ei saada jäädä kiinni opiskelun kustannuksista. Myös Oppivelvollisuusiän korottaminen 18 ikävuoteen, ja koulutuspaikkojen lisääminen vähentäisi pelkän peruskoulun varassa olevien määrää.

Perheiden eriarvoistumista vähennettävä kannustamalla työntekoa

Suomessa perhevapaiden ja kotihoidontuen käytön jakaminen vanhempien kesken on todella epäsuhtaista. Lähes kaikissa perheissä (noin 90%), joissa kotihoidontukea käytetään, äiti on se, joka jää kotiin hoitamaan lapsia. Kotihoidontuen ja perhevapaiden käyttöä pitäisi jakaa tasaisemmin naisten ja miesten välillä, koska ne asettavat naiset epätasa-arvoiseen asemaan heidän ollessaan pitkään työelämän ulkopuolella. Perhevapaauudistuksella tulisi vaikuttaa siihen, että perhevapaat jakautuisivat tasaisemmin.

[1] Tässä kohdassa laadulla viitataan siihen, että lastentarha ei keskity vain pelkästään lastenhoitoon vaan panostaa myös aikuisten ja lasten väliseen interaktioon, joka tukee lasta, ja edesauttaa lapsen kehitystä ja oppimista.

Kotihoidon tukea lyhentämällä voitaisiin kasvattaa naisten työllisyyttä (Kosonen 2014), lapsiperheiden taloudellista asemaa ja vähennettäisiin heidän eriarvoistumista. Tuki voitaisiin lyhentää kestäväksi siihen asti, kunnes lapsi on 2-vuotias ja tälle ajalle maksaa suurempaa korvausta. Vanhemmille voidaan antaa myös mahdollisuus jäädä kotiin siihen asti, kunnes lapsi on 3-vuotias, mutta ilman erillistä tukea, jota kompensoitaisiin suuremmalla tuella 2-vuotiaaksi asti.

Työn ja sosiaaliturvan yhdistämisen helpottamisella voitaisiin nostaa työllisyyttä. Työikäisten eri tukien, kuten varhaiskasvatusmaksujen ja tuloverotuksen yhdistelmä on monimutkainen, vähentää työn kannustimia ja täten myös työllistymistä. Yksi vastaus tähän ongelmaan olisi niin kutsuttu ”Universal credit”, joka yhdistäisi eri etuudet, eikä työn vastaanottaminen katkaisisi tukia, vaan niitä saisi edelleen, mutta alemmalla tasolla. Eri tukien ja ansiotulojen yhdistäminen lisäisi mahdollisesti työn kannustavuutta ja järjestelmän läpinäkyvyyttä ilman, että se vaikuttaisi sosiaaliturvan tasoon.

Näin vastattaisiin paremmin muuttuvaan työelämään ja edesautettaisiin yhteiskunnassa osana olemista ja vähennettäisiin perheiden eriytymistä. Tämä mahdollisesti vahvistaisi myös perheiden taloudellista asemaa ja vähentäisi negatiivisten tuloshokkien pelkoa.

Lähteet

Cascio, E. The promises and pitfalls of universal early education. IZA World of Labor 2015: 116 doi: 10.15185/izawol.116

Kosonen, Tuomas. 2014. To Work or Not to Work? The Effect of Childcare Subsidies on the Labour Supply of Parents. The BE Journal of Economic Analysis & Policy. 14(3):817-848.

OECD (2018a), Income inequality (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en (Accessed on 12 March 2018)

OECD (2018b), Poverty rate (indicator). doi: 10.1787/0fe1315d-en (Accessed on 12 March 2018)

OECD (2018c), Family benefits public spending (indicator). doi: 10.1787/8e8b3273-en (Accessed on 12 March 2018)

OECD (2018d), Social spending (indicator). doi: 10.1787/7497563b-en (Accessed on 12 March 2018)